

Synantropizácia Martinského dubového lesa

Synanthropization of the oak forest Martinský les

DANICA ČERNUŠÁKOVÁ & OLGA KRÁĽOVÁ

Katedra botaniky PriF UK, Révová 39, 811 02 Bratislava

Oak woods in Slovakia were drastically reduced during past years. Martinský les is a unique area in SW Slovakia with numerous oak species. Many synanthropic species have infiltrated here from surrounding fields and changed its original floristic composition. Thus occurrence of 41 archeophytes, 9 hemerophytes, 9 neophytes as well as of further 21 alien taxa of questionable categorisation, were recorded here. Mainly *Ailanthus altissima*, *Amaranthus retroflexus*, *Conyza canadensis*, *Datura stramonium*, *Robinia pseudoacacia*, *Stenactis annua* subsp. *septentrionalis*, *Convolvulus arvensis*, *Descurainia sophia*, *Echinochloa crus-galli* and *Equisetum arvense* are potentially dangerous.

Martinský les pri Senci je zvyšok prirodzeného dubového lesa, ktorý predstavuje jedinečnú lokalitu, kde sú na pomerne malej ploche zastúpené takmer všetky druhy dubov, ktoré sa zistili na území Slovenska.

Martinský les sa nachádza v južnej časti Trnavskej sprašovej pahorkatiny a zaberá plochu asi 430 ha. Na severozápade je ohraničený Šenkvickým hájom, na severe katastrom obce Šenkvice, na východe katastrom obce Blatné, na juhu katastrom mesta Senec. Západnú hranicu tvorí kataster obce Viničné. Nadmorská výška územia je 185 metrov, podložie tvoria neogénne sedimenty, ktoré sú pokryté náplavami štrkov a hrubou vrstvou spraší. Pôdy, ktoré sa vyvinuli na tomto podloží, patria medzi najkvalitnejšie a najproduktívnejšie.

Podľa vegetačno-rekonštrukčnej mapy Slovenska (Michalko et al. 1986) vegetácia Martinského lesa predstavuje zvyšok dubovo-xerofilných ponticko-panónskych lesov zväzu *Aceri tatarici-Quercion* Zólyomi & Jakucs 1957, asociácie *Aceri tatarici-Quercetum pubescentis-roboris* Zólyomi & Jakucs 1957. V stromovom poschodí je dominantne zastúpený *Quercus cerris*, ďalej nasledujú *Q. dalechampii*, *Q. petraea*, *Q. virgiliana*, *Q. robur*, *Q. pedunculiflora* a *Q. pubescens* (výskyt druhu *Q. frainetto* sme nepotvrdili), z ďalších druhov sú to *Acer campestre*, *A. platanoides*, *A. pseudoplatanus*, *Betula pendula*, *Carpinus betulus*, *Fraxinus angustifolia*, *F. excelsior*, *Pinus sylvestris*, *Tilia cordata*, *Ulmus minor* a v poschodí krov sú to *Cornus mas*, *Ligustrum vulgare*, *Lonicera*

xylosteum, *Euonymus verrucosus*, *E. europaeus*, *Prunus spinosa*, *Pyrus pyraster*, *Rhamnus catharticus*, *Rosa gallica*, *Sambucus nigra*, *S. ebulus*, *Swida sanguinea*. V podraсте sú okrem iných bylenných druhov zastúpené *Dictamnus albus*, *Dactylis polygama*, *Buglossoides purpureocaerulea*, *Cruciata laevipes*, *Phlomis tuberosa*, *Pulmonaria mollis*, *Vinca herbacea*, *Convallaria majalis*.

Okrem toho sa tu nachádzajú spoločenstvá zväzu *Carpinion betuli* Issler 1931. Michalko & Džatko (1965) ich zaradili do asociácie *Carici pilosae-Carpinetum* Neuhäusel & Neuhäuslová-Novotná 1964. Poschodie stromov tvoria *Quercus petraea*, *Carpinus betulus*, *Acer campestre*, z krovín tu rastú druhy *Cornus mas*, *Prunus spinosa*, *Ligustrum vulgare*, *Euonymus verrucosus*, z bylín sú najčastejšie *Galium schultesii*, *Dactylis polygama*, *D. glomerata*, *Vinca minor*, *Melica uniflora*, *Poa nemoralis* a iné. Z vlhkejších stanovišť Martinského lesa opisali asociáciu *Polygonato latifolii-Carpinetum* Michalko & Džatko (1965). V poschodí drevín prevláda *Quercus robur*, častý je *Q. cerris*, stálymi komponentami sú *Acer campestre*, *Carpinus betulus*, *Ulmus carpinifolia* a vtúsený je *Quercus petraea*. Z krov sú prítomné *Euonymus europaeus*, *Ligustrum vulgare*, *Prunus spinosa*, *Cornus mas*. Výrazný je jarný aspekt bylín *Corydalis cava*, *Viola odorata*, *Arum maculatum*, *Ficaria verna*, *Alliaria officinalis*. Prítomné sú aj druhy xerotermyčných dubín *Pulmonaria mollis*, *P. officinalis*, *Polygonatum multiflorum*, *Dictamnus albus*, *Agrimonia eupatoria*, *Buglossoides purpureocaerulea*, *Cruciata laevipes*, *Melica uniflora*.

Vzácnosť a jedinečnosť územia Martinského lesa dokumentuje prítomnosť chránených a ohrozených druhov *Adonis vernalis*, *Allium sphaerocephalum*, *Berula erecta*, *Cornus mas*, *Dictamnus albus*, *Lathyrus hirsutus*, *L. pannonicus* subsp. *pannonicus*, *Lilium martagon*, *Oxytropis pilosa*, *Phlomis tuberosa*, *Potentilla patula* subsp. *patula*, *Vinca herbacea*, ktorých pokryvnosť sa činnosťou človeka neustále znižuje.

Negatívny vplyv na floristické zloženie Martinského lesa má ťažba dreva, ale aj viaceré nelegálne skládky odpadu, nachádzajúce sa na okraji lesa. Z okolitých polí prenikajú do lesa viaceré nepôvodné, prevažne synantropné druhy. Tieto druhy postupne prenikajú z okrajov lesa hlbšie a menia jeho floristické zloženie, pričom vytlačujú pôvodnú panónsku flóru.

Z celkového počtu 293 druhov vyšších rastlín zaznamenaných v Martinskom lese v rokoch 1994–1996 (Kráľová 1996) patrí 80 druhov medzi synantropné, čo predstavuje 27,3%, z toho sú najviac zastúpené archeofyty 41 druhov (14%), 9 je hémeryfytov a neofytov (po 3,1%), synantropných druhov so spornou kategorizáciou je 21 (7,2%).

Zastúpenie synantropných druhov dokumentuje nasledovný zoznam:

Archeofyty

Anagallis arvensis, *Anthemis arvensis*, *Armoracia rusticana*, *Ballota nigra*, *Bromus sterilis*, *Capsella bursa-pastoris*, *Cardaria draba*, *Carduus acanthoides*,

Cichorium intybus, *Consolida regalis* subsp. *regalis*, *Convolvulus arvensis*, *Descurainia sophia*, *Echinochloa crus-galli*, *Fallopia convolvulus*, *Chenopodium ficifolium*, *Ch. hybridum*, *Ch. opulifolium*, *Ch. urbicum* subsp. *urbicum*, *Lactuca serriola*, *Lathyrus tuberosus*, *Lepidium campestre*, *Malva neglecta*, *Medicago sativa*, *Melilotus albus*, *M. officinalis*, *Polygonum aviculare*, *Pyrus communis*, *Setaria pumila*, *Sinapis arvensis*, *Solanum nigrum* subsp. *nigrum*, *Sonchus oleraceus*, *Stachys annua*, *Thlaspi arvense*, *Tithymalus platyphyllos* subsp. *platyphyllos*, *Trifolium pratense*, *Vicia hirsuta*, *V. sativa*, *V. villosa*, *Viola arvensis*, *V. odorata*, *V. tricolor*.

Hemerofyty

Castanea sativa, *Cerasus avium* subsp. *avium*, *Echinops sphaerocephalus*, *Galega officinalis*, *Morus alba*, *M. nigra*, *Phacelia tanacetifolia*, *Pinus sylvestris*, *Quercus rubra*.

Neofyty

Aesculus hippocastanum, *Ailanthus altissima*, *Amaranthus retroflexus*, *Conyza canadensis*, *Datura stramonium*, *Galinsoga parviflora*, *Robinia pseudoacacia*, *Stenactis annua* subsp. *septentrionalis*, *Veronica persica* subsp. *persica*.

Druhy so spornou kategorizáciou, ktoré sú na študovanej lokalite nepôvodné

Anchusa officinalis, *Anthriscus cerefolium*, *Arabidopsis thaliana*, *Artemisia vulgaris*, *Asperugo procumbens*, *Berteroa incana*, *Bromus inermis*, *B. mollis* subsp. *mollis*, *Bryonia alba*, *Echium vulgare*, *Erodium cicutarium*, *Eryngium campestre*, *Lamium purpureum*, *Linaria vulgaris*, *Papaver rhoeas*, *Pastinaca sativa* subsp. *sylvestris*, *Potentilla anserina* subsp. *anserina*, *P. argentea*, *Reseda lutea*, *Thlaspi perfoliatum*, *Tripleurospermum perforatum*.

Potenciálne nebezpečné sú najmä neofyty *Ailanthus altissima*, *Amaranthus retroflexus*, *Conyza canadensis*, *Datura stramonium*, *Robinia pseudoacacia*, *Stenactis annua* subsp. *septentrionalis*, niektoré archeofyty ako *Convolvulus arvensis*, *Descurainia sophia*, *Echinochloa crus-galli* a z apofytov *Equisetum arvense*, ktoré sa správajú invázne a môžu ohroziť, alebo výrazne pozmeniť floristické zloženie lesa. Ich rozširovanie je potrebné monitorovať.

Názvoslovie druhov uvádzame podľa Dostála & Červenku (1991, 1992). Abecedný zoznam antropofytov z územia sme zostavili podľa práce Haladu (1997), neofytov podľa práce Feráková & Schwarzová (1994) a chránených a ohrozených druhov podľa Maglocký & Feráková (1993).

Pod'akovanie: Na záver si dovoľujeme poďakovať RNDr. Márii Zaliberovej, CSc. za pomoc pri spracovaní tohoto príspevku.

Literatúra

- Dostál J. & Červenka M., 1991, 1992: Veľký kľúč na určovanie vyšších rastlín I-II. SPN, Bratislava.
- Feráková V. & Schwarzová T., 1994: Anthropophytes of the village Devín. pp. 29-37. - In: Mochnacký S. & Terpó A. (eds), Anthropization and environment of rural settlements. Flora and vegetation. Botanická záhrada UPJŠ, Košice.
- Halada L., 1997: Archeofyty flóry Slovenska - predbežný zoznam. - Bull. Slov. Bot. Spoločn., Bratislava, 19: 129-136.
- Kráľová O., 1996: Floristické pomery Martinského lesa. - Dipl. práca (msc.), depon. in PríF UK, Bratislava.
- Maglocký Š. & Feráková V., 1993: Red List of ferns and flowering plants (Pteridophyta and Spermatophyta) of the flora of Slovakia (the second draft). - Biológia, Bratislava, 48: 361-385.
- Michalko J., Berta J. & Magic D., 1986: Geobotanická mapa ČSSR, Slovenská socialistická republika. Textová časť. Veda, Bratislava.
- Michalko J. & Džatko M., 1965: Fytocenologická a ekologická charakteristika rastlinných spoločenstiev lesa Dubník pri Sereďi. - Biol. Práce Slov. Akad. Vied, 11/5: 47-113.